

Kasprowicz wielkopolski¹

Kasprowicz of Greater Poland

Tomasz Wójcik

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska

e-mail: tomwojj@interia.pl

ORCID: 0000-0002-3285-3791

Keywords

Jan Kasprowicz, modernism, Greater Poland, Polish poetry, Young Poland

Jan Kasprowicz jest jednym z najwybitniejszych twórców Młodej Polski. Nie jest tak bez przyczyny – jego talent i wyjątkowość dostrzeżone zostały już przez współczesnych mu krytyków, a twórczość nadal pozostaje w centrum zainteresowań badaczy. Nie oznacza to jednak, że spuścizna autora *Dies irae* została opracowana kompletnie i całkowicie – wciąż pozostają miejsca i zagadnienia nierozpoznane lub niedostatecznie opisane. Ciągłe zainteresowanie twórcą, potrzeba „zapełniania luk” oraz przywrócenie Kasprowiczowi miejsca w Wielkopolsce przyświecało autorom omawianej publikacji.

Monografia „*Wykrzesać pokrewieństwo burzy*”. *Jana Kasprowicza drogi do wielkości* pod redakcją Radosława Okulicz-Kozaryna, Karola Jaworskiego oraz Marcina Jauksza została wydana nakładem Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w 2021 roku. Książka ta powstała w ramach projektu „Wielkopolskie Ścieżki Kasprowicza” i jest owocem konferencji poświęconej poecie, która odbyła się w Muzeum Jana Kasprowicza na Harendzie w 2016 roku, w dziewięćdziesięciolecie śmierci poety i stulecie wydania *Księgi ubogich*. Publikacja książki nie jest jednostkowym działaniem poznańskiego środowiska naukowego – w stolicy Wielkopolski powołano także oddział Stowarzyszenia Przyjaciół Jana Kasprowicza.

---

¹ Recenzja książki: „*Wykrzesać pokrewieństwo burzy*”. *Jana Kasprowicza drogi do wielkości*, red. Radosław Okulicz-Kozaryn, Karol Jaworski, Marcin Jauksz, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM 2021, s. 258.

Książkę otwiera *Wstęp* ze znaczącym podtytułem „Harenda – Poznań” autorstwa Radosława Okulicz-Kozaryna. Badacz pokazuje związki Kasprowicza z Wielkopolską i Poznaniem, w szczególności rozwijane są wątki dotyczące kultu i obecności poety w tym regionie oraz argumentów za tym, „by po wielu latach myśl o poecie wróciła i zagościła tu [w Poznaniu – dop. TW] na dobre” (s. 14). Znaczącą częścią *Wstępu* jest syntetycznie i rzeczowo przedstawiona historia początków poznańskiej myśli Kasprowiczowskiej. Autor wskazuje liczne wydarzenia łączące poetę z Poznaniem. Mowa m.in. o zamiarze ofiarowania Kasprowiczowi katedry literatury porównawczej na nowo powstałym Uniwersytecie; zawiązaniu Wielkopolskiego Komitetu Uczczenia Pamięci Jana Kasprowicza; otwarciu Działu Kasprowiczowskiego w Muzeum Miejskim oraz późniejszym założeniu tam Towarzystwa Literackiego im. Jana Kasprowicza i rozpoczęciu wydawania „Rocznika Kasprowiczowskiego”. Należy też wspomnieć, że Poznań był nie tylko przedwojennym centrum badań nad twórczością poety, lecz także miejscem, w którym Maria Kasprowiczowa złożyła spuściznę po mężu. Niestety zamiary poznańskiego środowiska naukowego zostały brutalnie przerwane przez wybuch II wojny światowej, zniszczenie zbiorów Muzeum oraz cenzurę PRL-u, która nie pozwalała na swobodną pracę naukową. Rzeczona książka jest zatem próbą ponownego zakotwiczenia myśli i ośrodka badań nad twórczością poety w Poznaniu.

Układ publikacji jest chronologiczny względem biografii artystycznej Kasprowicza: otwierają go szkice rzucające nowe światło na debiut poety. Tekst Magdaleny Rudkowskiej, osadzony w perspektywie komparatystycznej, pokazuje podobieństwa między Kasprowiczem a Kraszewskim w ich wczesnej twórczości, a w szczególności skupia się na introspekcji i egotyzmie. Kolejny rozdział – autorstwa Wiesława Ratajczaka – oświetla rolę Zygmunta Miłkowskiego (Teodora Tomasza Jeża) jako patrona i autora wstępu do książkowego debiutu młodego poety, a także podkreśla znaczenie relacji obu twórców, mimo wielu dzielących ich różnic, np. światopoglądowych, politycznych.

Kolejną grupę tekstów stanowią studia dotyczące współpracy Kasprowicza z prasą młodopolską i obecności na jej łamach, dotychczas prowadzone na uboczu innych badań. Małgorzata Okulicz-Kozaryn poświęciła uwagę współpracy poety z warszawskim „Życiem”, gdzie miał swój debiut jako tłumacz Shelleya oraz ogłosił kilka utworów lirycznych. Ważnym głosem z perspektywy badań nie tylko nad Kasprowiczem jest tekst Radosława Okulicz-Kozaryna. Badacz skupia się na „Przeglądzie Poznańskim”, jego roli w kształtowaniu się polskiego modernizmu na tle zjawisk ogólnoeuropejskich oraz obecności i recepcji Kasprowicza w tym periodyku. Ostatnim tekstem z tej grupy jest artykuł Joanny Zajkowskiej poświęcony publikacjom Kasprowicza w „Tygodniku Ilustrowanym” – badaczka kompletuje dane bibliograficzne nie tylko oryginalnych utworów i przekładów poety, lecz także recenzje i wypowiedzi krytyczne dotyczące jego twórczości. Jest to ważny tekst, uszczegóławia i rozszerza dotychczasowy stan wiedzy oraz wskazuje nowe możliwości badań, np. recepcji utworów poety.

Następne studium autorstwa Urszuli Kowalczyk rzuca światło na niedowartościowane do tej pory zagadnienia dotyczące Kasprowicza jako krytyka w kontekście wydanej przez niego antologii zatytułowanej *1863–1898. Album współczesnych poetów pol-*

skich. Badaczka, poprzez wnikliwą analizę przedmowy, pokazuje strategię krytyczną autora oraz sytuuje *Album* wobec innych ówczesnych wyborów „poezji współczesnej”.

Grupę studiów dotyczących poezji autora *Księgi ubogich* otwiera tekst Beaty Obsulewicz-Niewińskiej, która podjęła tematykę dotychczas pominiętą – twórczość Józefa Kościelskiego. O ile zagadnienie znajomości i mecenatu Kościelskiego nad młodym Kasprowiczem jest znane, o tyle jego liryka była nierozpoznana. Szkic dotyczący jego dorobku weryfikuje i wydobywa z zapomnienia twórczość autora *Co mi Tatry dały*. Interesującą szczegółową analizę wersyfikacyjną *Hymnów* przynosi studium Magdaleny Saganiak. Autorka dochodzi do wniosku, że nie tylko wersyfikacja porządkuje omawiane utwory, a całość osiągnana jest przez zestawienie ze sobą warstw wersyfikacyjnej, muzycznej (brzmieniowej) oraz znaczeniowej. Natomiast Urszula Pilch kontynuuje badania nad kategorią braku w twórczości Młodej Polski, przedstawiając Kasprowiczkowskie odczuwanie pustki i braku jako symptomatyczne dla omawianego zagadnienia. Autorka wskazuje także na to, że pustka w biegu lat zanika w twórczości poety, co badaczka postrzega jako moment pewnego scalenia, odnalezienia pełni – nie dochodzi jednak do rozwinięcia tego wątku. Tekst Rozalii Wojkiewicz to autorska, niezwykle ciekawa, pogłębiona interpretacja *Starożytnego kościoła*, części cyklu *O bohaterским koniu i walącym się domu*. Autorka pokazuje ważność koncepcji witraży jako źrenic, wpisuje ją w bogate konteksty z zakresu historii sztuki, literatury, architektury oraz akcentuje zainteresowanie Kasprowicza architekturą dawną. Marcin Jauksz poddaje komparatystycznemu oglądowi *O bohaterским koniu i walącym się domu* oraz *Mid-American Chants* amerykańskiego pisarza Sherwooda Andersona. Autor zestawia i analizuje utwory w kontekście „doznawania nowoczesności”, miejskości i poszukiwania pewnej odbudowy i odnowy. Określa również płaszczyzny podobieństw i różnic dotyczących obu autorów.

Imponujące są również studia przeprowadzone przez Dawida Marię Osińskiego, które zostały poświęcone dokonaniom translatorskim Kasprowicza. Autor podkreśla ogrom pracy tłumaczeniowej poety, dotychczas niedocenionej. Wymienia także strategię pracy z tłumaczeniami oraz wskazuje, jakie utwory i jacy twórcy zagraniczni byli dla autora *Salve Regina* ważni i według niego zasługiwali na rozgłos. Autor ogranicza swoje badania do analizy tłumaczeń z języka angielskiego i niemieckiego, jednocześnie zaznaczając, że jest to tylko wyimek pracy Kasprowicza, który tłumaczył także literaturę grecką, francuską, włoską, holenderską, norweską.

Tom zamyka glosa Katarzyny Sadkowskiej do relacji Jana Kasprowicza i Kazimierza Twardowskiego, napisana w odpowiedzi na tekst Ryszarda Jadczaaka. Artykuł stanowi formę dopowiedzi i uszczegółowienia pierwotnego tekstu, głównie na podstawie *Dzienników* Twardowskiego, innych świadectw oraz w świetle najnowszych badań. Ostatnim elementem tomu jest *Aneks*, w którym znajduje się komentarz edytorski Piotra Kopszaka do nieznanego rękopisu wiersza Kasprowicza ze sztambucha Aleksandra Rajchmana. Badacz rekonstruuje losy sztambucha oraz okoliczności, w których doszło do wpisania wiersza.

„*Wykrzesać pokrewieństwo burzy...*” to publikacja ważna z wielu powodów. Autorzy i redaktorzy nie zatrzymali się tylko na projektowanym we *Wstępie* skupieniu uwagi na związkach Kasprowicza z Poznaniem, lecz także znacznie rozszerzyli zakres tematyczny tomu. Podjęte zostały wątki, zagadnienia, problemy, którym do tej pory nie poświęcono wcale lub wystarczająco dużo uwagi. Tom ten wzbogaca badania w dziedzinie kasprowiczologii. Jego lektura przyniesie niewątpliwie wiele nowych odczytań i możliwości rekonfiguracji znaczeń problemowych w studiach nad kulturą i sztuką przełomu wieków XIX i XX.

References

„*Wykrzesać pokrewieństwo burzy*”. *Jana Kasprowicza drogi do wielkości*, red. Radosław Okulicz-Kozaryn, Karol Jaworski, Marcin Jauksz, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM 2021.